

🌀 Aika-avaruus

aŭtoro Juha Metsäkallas · publikigita 2019-09-06

Esperanton aika- ja tilakäsitykset tuntuvat välillä oudoilta. Sanasta "vico" kirjoitin aikaisemmin. Otanpa tähän aikaa kuvaavat *antaŭ* ja *post*, jotka yleensä kai käännetään "ennen" vast. "jälkeen".

Antaŭ hodiaŭ estis hieraŭ kaj post hodiaŭ estas morgaŭ.

Eli ennen tätä päivää oli eilinen ja tämän päivän jälkeen on huomina. Mutta nämäpä *antaŭ* ja *post* eivät olekaan absoluuttisia eli sidoksissa nykyhetkeen, vaan pikemminkin lauseessa mainittuun hetkeen. *Antaŭ la lasta jaro mi estis...* Ennen viime vuotta olin... Mutta *mi forveturos post monato de hodiaŭ*, lähdän kuukauden kuluttua tästä päivästä.

Antaŭ ja *post* eivät siis käännykään aina enneksi ja jälkeeksi. Sama koskee niiden "kestollisia" vastineita *de* ja *ĝis*, jostakin lähtien vast. johonkin saakka.

Olkoon t_0 nykyhetki. Tällöin t_{-1} on jokin mennyt hetki, esim. eilinen. Vastaavasti t_{+1} on tuleva hetki, esim. ensi viikko. Voidaan siis laatia seuraava havainnollistava taulukko.

	t_{-1}	inter t_{-1} kaj t_0	inter t_0 kaj t_{+1}	t_{+1}
sen daŭro	antaŭ t_{-1}	antaŭ t_0	antaŭ t_{+1}	
		post t_{-1}	post t_0	post t_{+1}
kun daŭro	ĝis t_{-1}	ĝis t_0	ĝis t_{+1}	
		de t_{-1}	de t_0	de t_{+1}

Otetaanpa esimerkit kaikista.

- *antaŭ t_{-1}* eli yksittäinen tapahtuma ennen mennyttä tapahtumaa:

Ni manĝis, antaŭ ol ri alvenis: Söimme ennen kuin hän tuli/Söimme ennen hänen tuloaan. Syöminen tapahtui ennen tulemistä, joka tapahtui ennen nykyhetkeä.

- *antaŭ t_0* eli yksittäinen tapahtuma ennen nykyhetkeä:

Antaŭ kelkaj jaroj mi vizitis Seulon : Joitakin vuosia sitten kävin Söulissa. Käyminen tapahtui ennen nykyhetkeä.

- *antaŭ t_{+1}* eli yksittäinen tapahtuma ennen tulevaa tapahtumaa:

Antaŭ la sekva semajno mi ne povas partopreni : Ennen ensi viikkoa en voi osallistua.

Ei-osallistuminen tapahtuu nykyhetkellä.

- *post t₋₁* eli yksittäinen tapahtuma menneen tapahtuman jälkeen:

Post kelkaj jaroj da malliberiĝo oni amnestiis rin : Muutamien vuosien vankeuden jälkeen hänet armahdettiin.

Ensin hän istui vankeudessa, sitten hänet armahdettiin ja lopulta koittaa nykyhetki.

- *post t₀* eli yksittäinen tapahtuma nykyhetken jälkeen:

Kiel ne venis al vi en la kapon diri, ke post monato oni povas sciigi ankoraŭ pli bone : Joten päähäsi ei pälkähtänyt kertoa, että kuukauden päästä voidaan tietää paremmin.

Nytkin tiedetään jo jotain, mutta kuukauden kuluttua saattaa koittaa vielä parempi tietäminen.

- *post t₊₁* eli yksittäinen tapahtuma tulevan tapahtuman jälkeen:

Mi forveturos post monato de hodiaŭ : Lähdän kuukauden kuluttua tästä päivästä.

Nykyhetkestä kuluu kuukausi ja vasta sen jälkeen tapahtuu lähteminen.

- *ĝis t₋₁* eli menneeseen hetkeen päättynyt kestollinen tapahtuma:

Mi konsideris ĉiujn proponojn, kiujn estis senditaj al mi ĝis tiu dato : Arvioin kaikkia ehdotuksia, jotka minulle oli lähetetty tuohon päivämäärään mennessä.

Ehdotukset saapuivat ennen tiettyä päivää, mikä oli ennen nykyhetkeä.

- *ĝis t₀* eli nykyhetkeen päättyvä kestollinen tapahtuma:

La rezultoj, kiuj sin montris ĝis hodiaŭ, plifortigas mian kredon : Tähän (päivään) mennessä nähdyt tulokset vahvistavat uskoani.

Olen siinä määrin nähnyt tuloksia ennen nykyhetkeä, että olen pystynyt muodostamaan näkökantani.

- *ĝis t₊₁* eli tulevaan hetkeen päättyvä kestollinen tapahtuma:

Mi konsilas atendi, ĝis la komitato donos sian decidon : Neuvon odottamaan siihen asti, kun komitea antaa päätöksensä.

Odottaminen on nykyhetkestä komitean päätökseen asti kestävä tapahtuma.

Toisaalta Duolingossa törmäsin seuraavaan virkkeeseen.

Li ne fermas la butikon ĝis la kvina : Hän ei sulje liikettään ennen kuin viideltä.

Minusta tuo on outo, koska eihän sulkeminen ole mikään pitkäkestoinen tapahtuma. Itse käyttäisinkin sanaa *antaŭ ĝissin* asemasta.

- *de t₋₁* eli menneestä hetkestä alkanut kestollinen tapahtuma:

Jam de monato ili ne ricevis sian salajron : Jo kuukauteen he eivät ole saaneet palkkaansa.

Palkan saamatta jääminen alkoi kuukausi sitten ja on kestänyt aina nykyhetkeen saakka -

ja saattaa jatkua vielä jonkin aikaa.

- *de t₀* eli nykyhetkestä alkava kestollinen tapahtuma:

Kia bedaŭro ĝi estos por tiuj, kiuj atendadas de monatoj por ekvidi la spektaklon : Mikä pettymys se onkaan oleva niille, jotka jo kuukausien ajan ovat odottaneet nähdäkseen esityksen.

Nyt jo odotetaan ja odotusta jatketaan aina tulevaan pettymykseen saakka.

- *de t₊₁* eli tulevasta hetkestä alkava kestollinen tapahtuma:

Komencante de morgaŭ... : Huomisesta alkaen...

Kun asiaa miettii, laatimani taulukko on looginen ja selkeä. Ongelmana vain tällä kertaa ovat *denaskan lingvon* käsitteet, mitä "ennen" ja "jälkeen" tarkoittavat. Sekä tietysti miten *antaŭ* ja *post* ovat oppi- ja sanakirjoissa selitetty.

La origina artikolo estas publikigita 2019-09-06 en la retejo **Finna babilejo** kun rubriko **Aika-avaruus**. Ĉi tiu PDF-versio estas kreita 2021-01-13. Vidu ankaŭ la aliajn afiŝojn de tipo **artikolo**, **finnalingvaj**.